

Verslag congres Steunpunt opleidingsscholen

Samen Sterker

Duurzame samenwerking opleidingsscholen

2 juni 2015, Landgoed Zonheuvel Doorn

Op 2 juni j.l. komen zo'n 300 deelnemers naar Doorn om het tweede landelijke congres van het Steunpunt opleidingsscholen bij te wonen. Onder het motto 'Samen Sterker' volgen zij een veelzijdig programma, waarin zij kennis nemen van good practices en nieuwe ontwikkelingen van opleiden in de school. "Ik kom hier om mijn kennis te verdiepen", aldus de coördinator van de Academische Opleidingsschool Midden Brabant. De AOS is al een aantal jaren een academische opleidingsschool. De opleidingsschool van een andere deelnemer, coördinator van SKO Flevoland/Veluwe, bevindt zich juist in de startfase. "We zijn ons nu aan het voorbereiden. Ik ben in een dynamisch proces terecht gekomen."

Opening Simone Walvisch (vice-voorzitter PO-Raad)

Na het humoristische welkomstwoord van dagvoorzitter Peter Heerschop – nu cabaretier, ooit leraar bewegingsonderwijs – opent Simone Walvisch, vice-voorzitter van de PO-Raad, het congres. "Het Steunpunt Opleidingsscholen heeft het netwerk van de opleidingsscholen in kaart gebracht, zodat scholen elkaar weten te vinden en de kennis wordt gebundeld", vertelde Walvisch. "De volgende stap is om opleiden, ontwikkelen en onderzoek met elkaar te verbinden. Daaraan draagt dit congres bij." Walvisch blikt terug én vooruit op het fenomeen opleidingsscholen. Er is in de afgelopen 15 jaar veel bereikt. Ois heeft de kwaliteit van de opleiding van leraren én de kwaliteit van scholen een impuls gegeven. Vaak leidt het onderzoek dat in scholen wordt uitgevoerd tot schoolverbetering. Inzet voor de toekomst is dat we de kwaliteit van het onderwijs verder verbeteren. Omdat de kwaliteit van de leraar hierbij cruciaal is, spelen opleidingsscholen daarin een belangrijke rol. Het is wenselijk dat scholen hun vragen in toenemende mate voorleggen aan universiteiten en hogescholen, landelijk (zoals dat gebeurt in de Kennisrotonde), maar ook regionaal (zoals veel academische opleidingsscholen dat al doen). We hebben elkaar nodig bij het werken aan kwaliteit.

Pitches: ontwikkelingen in beeld

In twee 'pitches' geven vervolgens Wim Westenberg, directeur Zeeuwse Academische opleidingsschool (ZAOS), en Miranda Timmermans, lector bij Pabo Avans Hogeschool, een beeld van de ontwikkelingen.

ZAOS is een breed samenwerkingsverband van Zeeuwse vo- en mbo-scholen en vijf hogescholen (www.docentinzeeland.nl). Er is in de afgelopen 15 jaar veel bereikt. Vijf begrippen zijn daarbij cruciaal: vertrouwen, geduld, aandacht, betrokkenheid en vriendelijkheid. Maar er zijn nog altijd ambities, bijvoorbeeld op het gebied van curriculumontwikkeling, begeleiding en beoordeling. Het opleiden moet nóg meer - voor 100% - *samen*. Daarom wordt in het nieuwe logo van de ZAOS, 'Samen opleiden in de school' vervangen door 'Samen opleiden'.

Miranda Timmermans gebruikt de legpuzzel als metafoor voor het ontwikkelingsproces van de opleidingsschool. De hoekjes en de randen zijn gelegd (voorwaarden) en ook de puzzel zelf (inhoud) is al een heel eind gevorderd. Maar de puzzel is nog niet af. Kern van de volgende stap is dat we meer gaan denken vanuit het perspectief van de school. Dat geeft meer mogelijkheden om *samen* te werken aan de kwaliteit van het onderwijs. Daarom: laten we 'Opleiden in de school' vervangen door 'In de school opleiden'.

Paneldiscussie

Peter Heerschop legt stellingen en vragen voor aan een panel, bestaande uit Simone Walvisch (PO-Raad), Wim Westenberg (ZAOS), Miranda Timmermans (Pabo AVANS hogeschool), Paulien Meijer (hoogleraar RU) en Fabio Franssen (4^e jaars student De Nieuwste Pabo, Sittard). "Wat maakt samen opleiden zo bijzonder?" vraagt gespreksleider Heerschop. Meijer vindt: "Rechtdoen aan de complexiteit van zowel de theorie als de praktijk." Franssen vindt dat de leerbehoefte van de student centraal moet staan. "Ik werk nu op een school met veel kinderen uit gezinnen met sociaal-economische achterstanden. Daar heb ik veel pedagogische bagage voor nodig." Timmermans voegt toe: "Er zouden meer flexibele trajecten moeten komen." Walvisch ziet dat de betrokkenheid van scholen bij de opleiding toeneemt. "Men gaat met elkaar nadenken over het beroep van leraar. Bovendien: van het begeleiden van toekomstige leraren word je zelf ook een betere leraar." Leraren moeten, na de opleiding, wel op alle scholen kunnen staan, vinden de panelleden. Westenberg noemt Zeeland als voorbeeld: "Wij hebben openbare, protestants-christelijke en reformatorische scholen. Tijdens het opleidingstraject komen de studenten overal. Ook in het mbo."

Praktijk-in-beeld sessies

Verdeeld door het gebouw zijn er vijftien korte 'posterpresentaties'. Een beknopte samenvatting van zes praktijk-in-beeld sessies:

Onderzoek begeleiding beginnende leraren

DOS-Plus, een swv van HZ University Pabo Vlissingen en basisscholen van zeven schoolbesturen, onderzoekt de begeleiding van beginnende leerkrachten. Cruciaal hierin is het 'rijke plaatje'. Door het ondervragen van verschillende betrokkenen bij de startende leerkracht, kan worden achterhaald wat deze nodig heeft om een betere leerkracht te worden.

Lessen ontwerpen in een ontwerp-lab

In de Academische Opleidingsschool Amsterdam ontwikkelen ervaren docenten en LIO's samen lessen in een ontwerp-lab. De labs werken (deels) volgens de Lesson Study methode en presenteren hun bevindingen aan (aankomende) collega's.

Onderzoek als vliegwiel voor onderwijsverbetering

In de Academische Opleidingsschool Noord-Holland West doen studenten en docenten onderzoek naar onderwijskundige processen op de werkvloer. De thema's worden aangedragen vanuit de school (sectie, afdeling, management) en de onderzoeksresultaten worden tijdens een conferentie gepresenteerd aan collega's.

Leraren opleiden voor het mbo; hoe doe je dat?

ROC Midden Nederland en Hogeschool Utrecht leiden samen (in het Instituut Archimedes) leraren op voor het mbo. Studenten ervaren op de werkplek wat leren voor een beroep inhoudt. Ze ontwerpen, samen met vakdocenten passend lesmateriaal en krijgen de mogelijkheid om het betreffende beroepenveld te verkennen.

Goed toegeruste professional voor sociale veiligheid

Stichting School & Veiligheid ontwikkelde, samen met ADEF en LOBO, een competentieprofiel 'sociale veiligheid' dat lerarenopleidingen als richtlijn kunnen gebruiken. Er is voor opleidingen een digitale handleiding in de maak met materialen, voorbeelden, methodes en interventies.

Kwaliteitszorg bij opleidingsscholen

Hobbeon voert audits uit in opleidingsscholen in het voortgezet onderwijs. Een panel van deskundigen beoordeelt of de opleidingsschool voldoet aan de criteria van het Toetsingskader van de NVAO. Het panel doet dit op basis van een documentenanalyse en een locatiebezoek.

Themasessies

In de 20 themasessies verdiepen de deelnemers zich in een diversiteit aan onderwerpen. We lichten er vier sessies uit.

Regionaal centrum

In de themasessies wordt dieper ingezoomd op de inhoudelijke onderwerpen. Heidi Rubingh, projectleider Academische Opleidingsschool Noord-Nederland en Ria Logtenberg, hogeschooldocent bij PA Hanzehogeschool Groningen en coördinator academische Opleidingsscholen, willen een regionaal centrum oprichten voor de begeleiding van startende leerkrachten. Met de deelnemers aan de sessie zoeken zij antwoorden op vragen als: Wanneer is een leerkracht basisbekwaam? Startende leerkrachten zijn ook vaak invallers, hebben deze andere begeleiding nodig? Leraarschap gaat ook over 'bildung', hoe zorgen we dat de starter zich een eigen moreel oordeel kan (blijven) vormen? In tweetallen en later plenair ontstaat een levendige discussie.

Werkplekcurriculum

In een andere sessie is het thema het Werkplekcurriculum. Sessieleider Miranda Timmermans laat grafieken zien waaruit blijkt hoeveel leeractiviteiten een student van de mentor 'moet' doen, hoeveel een student 'mag' en hoeveel een student 'niet doet'. De verschillen tussen mentoren zijn verrassend groot, dus de eerste suggestie is dat mentoren daar samen eens over zouden moeten praten. De deelnemers gaan vervolgens in groepjes in gesprek over leeractiviteiten. Kan een student bijvoorbeeld meedraaien in een werkgroep en daar ook iets in te brengen hebben? Hoe ziet een leerlijn er dan uit, verdeeld over de vier opleidingsjaren? Na afloop van de sessie geven de aanwezigen aan de grafieken zeer inzichtelijk te vinden. "Hiermee kan ik iedereen wakker schudden", zegt een deelnemer. Een ander: "Het is spannend om te bedenken hoe we kunnen omgaan met verschillen tussen studenten. Vragen we wel genoeg van onze studenten op de scholen?"

Handvatten om het werkplekleren te verdiepen

In deze sessie, verzorgd door Bob Koster, Mieke van Hout en Judith Stappers (lectoraat Werkplekleren van Fontys Lerarenopleiding Tilburg) komen twee onderzoeken aan de orde:

1. Onderzoek gericht op de vakdidactische ontwikkeling van de student levert onder meer de volgende handvatten voor begeleiders op:
 - * Zorg ervoor dat de theorie (voor leerwerktaken) ertoe doet.
 - * Studenten leren vooral van de praktijk.
 - * Koppel theorie direct aan opdrachten.
 - * Zorg ervoor dat je als begeleider de theorie zelf goed kent.
 - * Leerwerktaken uitvoeren met een medestudent levert nieuwe inzichten op.
 - * Laat studenten anderen observeren; daar leren ze veel van.
 - * Stel de student kritische vragen.
2. Onderzoek gericht op de leraar als persoon, levert onder meer de volgende handvatten op voor intervisiebijeenkomsten:
 - * Zorg ervoor dat de student wordt getriggerd als persoon.
 - * Verbind theorie aan de intervisiebijeenkomsten.
 - * Zorg voor betekenisvolle praktijkvoorbeelden.
 - * Organisatie: plan intervisie niet aan het eind van de dag en formuleer een duidelijk doel.
 - * Zorg voor een veilig klimaat (bijvoorbeeld begeleider intervisie is geen beoordelaar).
 - * Stimuleer perspectiefverbreding.

[Zie hier voor meer informatie](#) over de onderzoeken van dit lectoraat.

Praktijkonderzoek en schoolontwikkeling

Sofie Eisenburger (projectleider Academische opleidingsschool Alliantie VO & Notre Dame) en Regie Driessen (programmamanager HAN ILS) vertellen over de samenwerking binnen de opleidingsschool. Er wordt samengewerkt op strategisch (Besturenoverleg Samen Opleiden), tactisch (Platform Samen Opleiden) en operationeel niveau (ontwikkelgroepen). Het Platform Samen Opleiden stuurt de werkgroepen aan en adviseert het besturenoverleg. In het werkplekcurriculum wordt onderscheid gemaakt in:

- > Werkplekleren 1: studenten krijgen les op vo-locatie van docentenduo van ILS en de vo-school.
- > Werkplekleren 2: studenten voeren op de werkplek leerwerktaken uit die passen bij hun leervragen.
- > Werkplekleren 3: onderzoek: workshops, begeleiding en inzet leeractiviteiten op de werkplek. Belangrijkste succesfactoren zijn: structureel overleg en samen ontwikkelen, heldere ontwikkelopdrachten, focus (prioriteren en faciliteren van ontwikkelactiviteiten), inzet PDCA bij alle ontwikkelactiviteiten, AOS koppelen aan HRM, een lange adem en implementatie-expertise.

Slot Paul Rosenmöller (voorzitter VO-raad)

Het congres wordt afgesloten door VO-raad voorzitter Paul Rosenmöller. Rosenmöller stelt vast dat er een transitie plaatsvindt, waarin scholen veranderen in lerende culturen. "Autonomie is belangrijk, maar dat

moet de samenwerking niet in de weg staan. Inmiddels is het normaal geworden dat leraren samenwerken en dat ervaren docenten nieuwe docenten het vak leren.” Ook ziet hij veel mooie voorbeelden van scholen die het onderwijs personaliseren. De rol van de leraar daarbij is essentieel. Samen opleiden is effectief als je (met name de kwalitatieve kant van) het opleiden écht samen vorm geeft. Leren op de werkplek, het leren van ervaren leraren, is zeer waardevol. “Regel de institutionele aspecten van het samen opleiden en investeer vooral in de kwaliteit van het opleiden, van de leraar en van het onderwijs.”

Kwaliteit

“Kwaliteit is een moeilijk begrip,” zegt dagvoorzitter Peter Heerschop tot slot. “Maar we herkennen het wel als we het zien. Het gaat daarbij om de verbinding. Een les is geslaagd als de leraar en de leerlingen het geslaagd vinden.”

Tekst:

Susan de Boer

Elise Schouten